

שמעתא עמיקתא

גליון ש"ט - פרשת שלח - תשע"ז - קהילת הניכי הישיבות, רמות ב' פ"ט

שמעתא אליבא דהלכתא

האם צריך להפסיד עבודתו להינצל מאיסור לפני עיור

א. נתנית טיפול הכרוך באיסור. ב. לפניע. ג. כשהדבר מותר למושיט. ד. מסייע לדבר עבירה. ה. סיוע ע"י אישה. ו. להפסיד עבודתו ע"מ להינצל מאיסור לפניע. ז. לצורך הצלת האם.

א. נתנית טיפול הכרוך באיסור

ברובת הם שאלות הנוגעות באיסור לפניע ומסייע בידי עוברי עבירה, בפרט בתחום הרפואה וכדו'. והנה עובדא הוה ברופא ירי"ש שנאלץ לתת סם הממית עובר שבמעני אמו, ללא היתר ע"פ דין תורה, ושאל השואל האם נמצא עובר על לאו דלפניע, ואת"ל שיש בזה משום לאו הנ"ל האם חייב להימנע מכך אף אם הדבר יגרום שיפוט מעבודתו.

שנינו **בסנהדרין** (י:.) בן נח נהרג אף על העוברין כו', דכתבי שפך דם האדם בדם דמו ישפך, איזהו אדם שהוא באדם הוי אומר זה עובר שבמעני אמו. **ופרש"י** (ד"ה אף) הכה את האשה ויצאו ילדה נהרג עליהן, ובישראל עד שיצא לאויר העולם כדתנן בנדה (מד.), ע"כ. ועינין **בתוס'** סנהדרין (נט. ד"ה ליכא) שנקטו שאף שישאל פטור מ"מ איסור מיהא איכא (אא"כ איכא סכנה לאמו), דהא ליכא מידי דלבינ אסור ולישראל שרי, ע"כ. וכן הוא **בתוס'** חולין (ג. ד"ה אחד). וע"י **בנוב"ל** (חוי"מ תני סי' נט ד"ה והנה אמר) שהוא איסור תורה. וכ"כ **האחיעזר** (ח"ג ססי"ה) אליבא דדעה זו. וע"י **בערוה"ש** (חוי"מ סי' תכה אות טו) שכת' דלישראל איסור גדול הוא. וע"י הלחן בשם האמונת שמואל, ואכמ"ל. [ועינין עוד **בתורת חסד** (אע"פ סי' מב אות לג) **ובאחיעזר** (ח"ג ססי"ה) שכת' שאין ב"נ מזהר על הרגת עובר תוך מי' יום דהוי מיהא דעלמא. וכן דעת **האג"מ** (חוי"מ ח"ב סימן סט אות ג.) ועינין **ובח"ו** (סי' לא), **בפרי השדה** (ח"ד סי' נאות ה.) ו**בצי"א** (ח"ז סי' מח פ"א אות ח' ס"ק ד) לענין ישראל בכה"ג, ואכמ"ל].

ב. לפני עיור

והנה ישראל המושיט איסור לישראל כגון יין לנויר עובר על לפניע וכן הדין אם מושיט איסור לעכו"ם כגון אבר מן החי כמבואר **בע"ז** (י:.) ולפני"ז ה"ה בניד' עובר על לאו זה בין אם נותן סם הנ"ל לישראלית או לעכו"ם. [אולם ברופא עכו"ם לית לן בה, כי עכו"ם המושיט איסור לאחרים אינו עובר על לפניע כי אינם מוזהרים ע"ז, וכ"כ **האבני"ז** (וי"ד סי' קנה אות ט) והמ"ח (מצוה רלב אות ב.). וע"י בזה **בחנת סופר** (שער המקנה וקנין, כללי לפניע אות טו), **בית האוצר** (ח"א מע' א כלל קלא ד"ה ואמנם כשאני לעצמי) **במנחת אלעזר** (ח"א סי' נג ד"ה אך גם) ו**בשד"ח** (מע' וי"ו כלל כג.).

אלא **שבשו"ת פני יהושע** בחלק יו"ד (סי' ג) כתי' לענין לפניע לעכו"ם, שבזמן הזה הוא איסור דרבנן, כי מבואר **בע"ז** (ב:.) ג. אחר מתן תורה הקב"ה ראה שז' מצות שקבלו עליהן בני נח לא קיימו וע"כ עמד והתירן להן ואינן מקבלין שכר אלא כאינן מצויין ועושין. וכת' **רש"י** (ע"ז ו. ד"ה ולפני"ז) דמ"מ אסור להכשילן "שלא יעברו על דינו", ומשמע דאין בזה איסור תורה דלפניע, אלא איסור דרבנן לחוד, ע"כ. והביאו **ביד אפרים** (וי"ד סי' קטא על ס"א).

אבל **החת"ס** (חוי"מ סי' קפה ד"ה נ"ה) ע"כ עליו דהא מבואר בע"ז שדכ"פ נענישן עליוהו, וא"כ נמצא המכשילם נותן מכושל לפני עיור, ואדרבה מצוה להורותם כמ"ש הרמב"ם פ"י ממלכים, ע"כ. וכן **במנחת אלעזר** (ח"א סי' נג בתשובת אביו ד"ה והנה בתשובת פ"י) כתב שבירש"ב"א (ע"ז ו) מבואר בפירושו דבנכרי איכא לפניע מה"ת.

אולם **המהרש"ם** (דעת תורה יו"ד סי' ב) באת ס"ל הביא **משו"ת פני יהושע** בחלק אה"ע סי' מ"ג שכת' שאע"פ שאכתי נענישם עליהן מ"מ לא הוי לפניע דאין כוון שאינם בכלל מצווין ועושין, וא"כ לא חשיב כמכשילם ממש, דעיקר לפניע קאי אמי שמצווה ולא על מי שאינו מצווה, ומה שחשיב נענישם על ז' מצוות הוא על שהיו מצווים לתחלה ורמזו בחטאם שנענישו והכפו לאינם מצווים, ע"כ. ו**בטטו"ד** (מהד' תל' ח"ב סי' נ ד"ה מיהו חוץ) כתי' ע"פ גמ' הנ"ל דלפניע איכא אבל לא משום מסייע, עיי"ש. ועכ"פ אף דלעתו איסור דרבנן מיהא איכא. וע"י **במהר"ט** (ח"א ססי"ז) שכתב דלהתעסק עמהם שפילוס קעבר על לפניע לפי שהם מוזהרים על הנפלים.

ג. כשהדבר מותר למושיט

אלא שמצינו **באמונת שמואל** (ססי"ד י"ד י"ה עוד יש להקל מאח) שיצא לון בדבר חדש וכתב דאיסור דשרי לישראל ואינו אסור אלא לבן נח, מותר לישראל להושיט לעכו"ם וליכא לפניע. וכן מצינו **בחולין** (ק"א) שאמר דחס ליה לזרעיה דאבא בר אבא דליספי ליה איסור גבי נ"ט בר גיט. ופלפלו הפוסקים בזה די"ל דא"צ להודיע את חברו שנתנת דבר שלעתו הוא היתר ולדעת חברו אסור, וגבי ב"נ פשיטא דשריא להושיט לו מה שהוא שריא להודיע. ולפני"ז נר' להתיר לרופא ישראל ליתן לגויה משקה שתשתה כדי להפיל עוברא אף דס"ל בין מצווה על העוברים וישראל אינו מצווה, אף דהתוס' (שם) כתבו דיש איסור בדבר מ"מ אין בו מיתה לישראל אלא קצת איסור דרבנן, ע"כ. [והנה משי"כ שלישראל ליכא אלא קצת איסור דרבנן, הדבר תלוי באשלי רברב, וכבר רבו הסוברים שהוא מה"ת כנ"ל (וע"י לעיל אות א'), ואף יש סוברים שהדבר בכלל רציחה ממש, ואכמ"ל].

אולם **הפר"ח** (וי"ד סי' סב ס"ק ג) דחה דברי האמונת שמואל, דכיון דב"נ מוזהר עליו מה טעם יש בזה לומר דליכא איסור הושתה, הרי התורה אמרה לפניע לא תתן מכושל זה נותן מכושל לפניו שמושיט לו מה שמוזהר עליו, ומה שהביא ראה מההיא דחולין אינו ענין לזה דהתם לפי דעתו של המושיט אף לחברו מותר אלא שנוהגים בו איסור מחמת טעות, ע"כ. וכן נקט החד"א **במה"ז** (סי' סג) ו**בעין זוכר** (מע' ל אות יב). ו**הפתי"ש** (וי"ד סי' סב ס"ק ג) כתב שלדינא צ"ע. ו**התורת חסד** (אע"פ סי' מה) מסיק דאף דכמה מהאחרונים נחלקו עליו אין להתיר בזה לדינא מחמת האמונת שמואל לחוד, מ"מ היתר זה חזי לצרופי עם שאר היתרים אצדדים כשיש טעם להתיר. וע"י משי"כ בזה **ביגנת וורדים** (לפנימ' כלל ג), **בשושנת העמקים** (כללי ד"ה ודע דהתוס'), **בפתיחה כוללת** (ח"ד אות ד) ו**בפ"מ** (וי"ד סי' סב ס"ק ג), **בחי"ק"ל** (אוי"ח ח"א ע"מ תי' תיב), **ברע"א** (סי' קצד מד"ה וני"ל ראה סי' קכט ד"ה ואף דהמקבל, ודרוש וחדוש פסחים כב.), **בבית יצחק** (אוי"ח סי' כט אות ח), **במהר"י אסאד** (אוי"ח סי' ד בהגהת בן המחבר), **בטטו"ד** (תל' ח"ב סי' לב), **במהר"ם שיק** (מצוה רלב אות ה), **בחנת סופר** (שער המקנה וקנין, כללי לפניע אות יד ואת לא), **במנ"ח** (מצוה רלב סוף אות ג), **באחיעזר** (ח"ג סי' פא אות ג) ו**במנח"י** (ח"ג סי' צג ע"מ קד). וע"י משי"כ בס"ד בגליון קנינו.

ומ"מ לא למחמירים אם יש רופא אחר עכו"ם המוכן לתת את הסם תו ליכא לפניע, שהרי מבואר **בש"ס ע"ז** (שם) דבחד עברא דנתרא ליכא לפניע, וכן אם איכא רופא מומר המוכן לעשות כן, להרבה פוסקים ליכא לפניע וכמו שביארנו בגליונות קט"ז ורצ"ו.

ד. מסייע לדבר עבירה

אלא שמצינו **לר"ן** (ע"ז א: ברי"ף ד"ה מניין שלא יושיט, ושבת א. ברי"ף ד"ה ומקשו) דס"ל שאף במקום דליכא לפניע, אכתי איכא משום מסייע ידי עוברי עבירה, כי אע"פ דליכא לפניע מ"מ איכא איסור מדרבנן משום שמחויב הוא להפרישו מאיסור והיאך יסייע ידי עוברי עבירה. וכ"כ **התוס'** (שבת ג. ד"ה בבא דרישא) ו**הרא"ש** (שבת פ"א סי' א). אלא **שבמא"י** (ע"ז שם ד"ה כל מה) משמע דליכא איסור במסייע (אלא שמ"מ אף הדבר ראו), וכן משמע **מהתוס'** (ע"ז ו: סד"ה מניין).

ולמעשה **הרמ"א** (וי"ד סי' קטא על א) הביא מח' האם איכא איסור מסייע לעכו"ם, וכתב דלמעשה נהגו להקל ומ"מ בעל נפש יחמיר על עצמו. ו**הש"ך** (שם ס"ק ו) כתי' דכ"כ מודים לענין עכו"ם דאין משום מסייע כי אין חייב להפרישו. אולם **בר"ן** (שם) משמע דאיכא איסור מסייע לעכו"ם. וכן **בברכי"ם** (וי"ד סי' קטא אות א) דחה דברי הש"ך ע"פ הר"ן. וכן נקט **היד מלאכי** (סי' ססא), וכן פסק **הרב פעלים** (ח"ד יו"ד סי' כט ד"ה תשובה) ע"פ **המהר"א מלובלין** (ע"ז אלוהו סי' מח ד"ה תר, ועיי"ש או"ח ח"ב סי' יח ד"ה ועל מה ששאל השואל). אבל כבר פסקו כדברי הש"ך **המ"א** (סי' שמו ס"ק ד), **הח"ו"י** (סי' קפה), **הפ"מ"ג** (שם בא"א ס"ק ד), **הכת"ס** (וי"ד ססי"פ פ"ג ד"ה וכו'), **המהר"ם שיק** (מצוה רלב אות ג ד"ה מ"מ), **המהר"ץ חיות** (תשובה לב ד"ה ולא עוד רק דפרטו וד"ה ולא עוד רק), **המ"ב** (סי' שמו ס"ק ו) ו**הכה"ח** (שם אות ט).

המשך בע"מ הבא

פניני הלכה

האם חייב אדם בכבוד אחותו הגדולה

אינא **בכתובות** (קג.) ת"ר בשעת פטירתו של רבי אמר לבני אני צריך, נכנסו בניו אצלו אמר להם זהוהו בכבוד אמכם וכו'. ומקשינן, זהוהו בכבוד אמכם דאין הוי דכתיב כבוד את אביך ואת אמך. ופרקינן, אשת אב הואי. ומקשינן, אשת אב נמי דאורייתא דתניא כבוד את אביך ואת אמך, את אביך זו אשת אביך, ואת אמך זו בעל אמך, וי"ו יתירה לרבות את אחיך הגדול. ופרקינן, הני מילי מחיים אבל לאחר מיתה לא.

והובא לדינא **בר"י** (פ"ק קדושין), **ברא"ש** (פ"ק קדושין סי' מ"ח), **ברמב"ם** (פ"ו מהל' ממרים ה"ט"ו), **בטור** (וי"ד סי' רמ"ג).

ומפשטות דברי הגמ' נראה דכולהו דאורייתא. אלא איש לון בלשון **הרמב"ם** דכתב "חייב אדם לכבד את דתו שבו וכו', וכן מכבד בעל אמו וכו', ומדברי סופרים איחיה אדם חייב בכבוד אחיו הגדול ככבוד אביו". ועינין **בכסף משנה** (שם) דביאר דמשמע ליה לרמב"ם דאשת אביו ובעל אמו כיון דמאת מרבין להו ככתובים מפורשים דמו, אבל אח גדול כיון דלא מיתתין לה אלא מדרשא דוי"ו לא חשיב ליה ככתוב מורש בתורה אלא מדברי סופרים. ועינין בדברי **הרדב"ז** שם. ועינין עוד מ"ש בזה **הרמב"ן** בהשגותיו לספר המצוות שורש שני. ו**במנ"ח** (מצוה ל"ג ס"ק א) כתב דהמצווה היא מדאורייתא רק הרמב"ם קורא ליה מדברי סופרים. וכן **הח"ח** (פתיחה עשין - עשה י) מנה ליה בכלל מנין העשין. וכן **האג"מ** (פמ"ז ל"א) כתב דאח"ך הגדול דאתרבי מו"ו הוי חיובו מדרבנן.

וכתי' **הרא"ש** בתשובותיו (כלל ס"ו סי' יו) דאין חילוק בין אחיו הגדול מאביו לאחיו הגדול מאמו. ובתרייהו חייב בכבודם.

וכ"כ **בשו"ע** (סי' ר"מ ס"ב) - חייב אדם בכבוד אחיו הגדול, בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו. ומשמע מדברי **הרא"ש** בתשובותיו (שם סי' יז) דאף אם האת הקטן הינו ת"ח חייב בכבוד אחיו הגדול. וכ"כ **הרמב"ם** (שם) ואפי' הקטן הוא ת"ח הגדול בתורה יותר מן הגדול, כן נראה לו ודלא כיש חולקין בזה.

ומפשטות לשון **הרמב"ם** (פ"ו מהל' ממרים ה"ט"ו) ו**הטור** (וי"ד סי' ר"מ) שסתמו וכתבו "חייב בכבוד אחיו הגדול ככבוד אביו". נראה דדין כבוד אחיו הגדול כדין כבוד אביו [כמבואר בשו"ע סי' ר"מ מאכילו ומשקוהו וכו']. אולם **בברכי"ם** (סי' ר"מ שו"ר ברכה ס"ק י"ג) כתב דאינו חייב לכבד אחיו הגדול בכל מנין כבוד שחייב לאביו, וכ"ש שלא בפניו. ע"כ. אלא דסתם ולא פירש הדברים בהמה חייב לכבודו ובהמה לא.

והנה מ"ל **הר"ף והרא"ם** (שם) שכת' "תניא כבד את אביך ואת אמך, את אביך זו אשת אביך, ואת אמך זו בעל אמך, וי"ו יתירה לרבות אחיך הגדול. וה"מ מחיים אבל אחר מיתה לא". נר' דס"ל דכולהו חיובם רק מחיים, אבל אחר מיתה אביו ואמו א"צ לכבדם. ועינין עוד **ברמב"ן** בהשגותיו לספר המצוות בשרש השני, בביאור הפוסקים דלא מנו מצוות כיבוד אשת אביו, בעל אמו ואחיו הגדול, במנין המצוות. דאפשר דס"ל דאין המצווה אלא בזמן שאביו ואמו בחיים, דכל הויא חיובא אינו אלא מחמת כבודם.

אולם מדברי **הרמב"ם** (שם) שכתב בריבוי "חייב אדם לכבד את אשת אביו אע"פ שאינו אמו כל זמן שאביו קיים שזה בכלל כבוד אביו. וכן מכבד בעל אמו כל זמן שאמו קיימת, אבל לאחר מיתתו אינו חייב". ואילו לענין אחיו הגדול סתם וכתב "וימדברי סופרים שיהיה אדם חייב בכבוד אחיו הגדול ככבוד אביו" ודאי חילק אם אביו ואמו קיימים או לאו. נראה דס"ל לר' הגמ' "הני מילי מחיים" קאי רק אשת אביו ובעל אמו, אבל אחיו הגדול לעולם חייב בכבודו. וכן נראה מדברי **הטור והשו"ע** (סי' ר"מ ס"ב) ו**בשו"ע** (סי' ר"מ ס"ב).

ואע"פ דרבו של המחבר לפסוק בכל מקום כתיב מתוך תלת עמודי הוראה [הר"ף, הרא"ש והרמב"ם]. אפשר דס"ל דאף בדברי הר"ף והרא"ש יש לפרש לשון דוקא גבי אשת אביו ובעל אמו, אלא דנקטו דקאן הגמ'. וכ"כ **הברכי"ם** **יוסף** (וי"ד סי' ר"מ ס"ק י"ז) דמדברי הר"ף והרא"ש ליכא למידק כיון דנקטו לישנא דלתמודא כדרגילי למינקט. וא"כ לענין דינא נר' דאין חייב להקל בדבר, ואף אחר מיתת א"ו"א חייב בכבוד אחיו הגדול. וכן העלה לדינא **הברכי"ם** (שם). וכן משמע מ**בשרש** הפוסקים, ועינין **בלבוש** (סי' ר"מ ס"ב) **במנ"ח** (סי' קמ"ג) **בב"מ** (ה"ל כיבוד או"א כלל ס"ז ס"ב) **ובחי"א** (ה"ל כיבוד או"א כלל ס"ז ס"ב) **ובחי"א** (ע"ז עוד בערוך השולחן (סי' ר"מ ס"ב) דכתב דכן מוכח מהרשב"ם].

וכמו כן דעת הש"ך (שם) דאין משום מסייע למומר משום שאין חיוב להפריש מעבירה, והביאו המ"א (שם) והפמ"ג (שם). והדגמ"ר (וי"ד שם) כתב על דבריו "הא ודאי שישראל מומר אע"פ שחטא ישראל הוא וכו', אבל נלע"ד כוונת הש"ך דאף בישראל אין מצווים להפרישו כ"א שעובר בשוגג ויש ביד איש אחר להפרישו חייב להפרישו וכו', ומומר דנקט הש"ך הוא משום שהפוסקים במומר דברו". אלא שמצינו לתפארת שמואל (ע"ז פ"א אות א) שנקט דאיכא איסור מסייע למומר. וכן נקט החי"א (כלל לו אות ח). והאג"מ (הא"ע ח"ד סי' סא אות ב ד"ה ולפ"י) כת' שראוי לפסוק כדעת הש"ך והדגמ"ר.

דעת הגיב שלמה (א"ח סי' לח ד"ה על כן נלע"ד) ע"פ רמ"א איסור מסייע אלא בשעת העבירה הממש'. ודעת האמרי יוסר (ח"ב סי' קטו אות א) שהמיקל כדעה זו יש לו על מי לסמוך. ובקובץ תשובות (ח"א סי' מ) פסק להקל בזה. ועיי' עוד בכל זה בגליונות קט"ז ורצ"ו. ומטעמים אלו יש צדדים דליכא משום מסייע בני"ד.

מיהו דעת האג"מ (ח"מ ח"ב סי' עי אות ח) שאסור לסייע אפי' בהפלה של נכרית. ואין לחוש משום איבה כשיאמר שהוא אינו רוצה לעזור לדבר שהוא רציחת נפש, שהרי יודעות אף הנכריות שאין זה דבר נכון לעשות שהרי גם כמה מדינות אוסרין זה משום רציחה ויכול הרופא גרי"ש לומר שהוא אינו רוצה להתערב בגדר כל שאין זה לרפואה שכתנת האם, ע"כ. ואפשר דבני"ד דאינו מסייע בשעת עבירה גם הוא ז"ל יודה דקיל טפי.

ה. סיוע ע"י אישה

ובגוונא שהסיוע הוא לאישה כמו בני"ד או על ידי אישה (כגון אחרות) יש עוד צד לדון דליכא משום איסור מסייע. דהנה החת"ס (וי"ד סי' ט ד"ה ומעתה, וחי ע"ז ו: ד"ה האב במאי עסקינן) נקט כהש"ך הנ"ל שאין איסור מסייע לעכו"ם, וביאר דהיינו טעמא כי אין מצוה להפרישם דליכא בהם ערבות. ובדרך זה כת' במהר"ם שיק (שם). וכן הוא במחנה חיים (א"ח ח"א סי' מה ד"ה חן אמתי) ובאג"מ (וי"ד סי' קכו אות א) בדעת הש"ך הנ"ל.

ולפי דבריהם י"ל דה"ה נשים שאינן בכלל ערבות אין איסור לסייען וכמו כן אין לסייע להן. וכן מצינו דנשים אינן בכלל ערבות, ברש"י (ד"ה יג כספח), בתוס' (יבמות מז: ד"ה קשים וקדושים ע. ד"ה קשים), ברא"ש (ברכות פ"ג סי' יג) ובר"ן (ברכות יא: בר"ר"ף ד"ה גמי).

אלא דדעת הרע"א (הגהות על הצ"ח שם והגהות השו"ע א"ח סי' רעא על המ"א סי' ק) שבמצוה דנשים מחויבות הן בכלל ערבות. וכן הוא בריטב"א (הל' ברכות פ"ה ח"ב ור"ה כ:), בפמ"ג (סי' נג א"א סי' ק יט ועיי"ש סי' רעא א"א סי' ק ב) וסי' תפט מ"ז סי' ק) ובמ"ב (סי' רעא סי' ק) וסי' קכו אות א) וא"כ בני"ד אין מקום להקל כי גם הן מצוות. ולכאור' יש להביא ראייה לזה מהמהר"ם (פסחים פ"ב סי' ק, הביאו הב"י סי' רעג) שהרי מביא דבריו שאפי' מי שאינו יוצא עתה יד"ח קידוש מ"מ יכול להוציא נשים יד"ח. וכן מצאתי שהוכיח במנה"י (ח"ב סי' נד אות יז). אולם יש לדחות ההכא מסתבר דכו"ע מודו שאף מי שאינו בכלל ערבות יכול להוציא, שהרי הוא עתה ב"ח בפועל אלא שלא מתכוין לצאת בקידוש זה ולא גרע ממי שיצא כבר דמוציא. וכן מוכח מהריטב"א (הל' ברכות פ"ה אות ג) שכתב שהמחויב בדבר כשם שאם עשה מצותו כבר מוציא לחבירו כך מוציא קודם שיוציא לעצמו, עיי"ש.

אלא שהדגמ"ר (סי' רעא על המ"א סי' ק) הוסיף להאמר שהנשים קיבלו ערבות בהר גריזים והר עיבל גם בעד הנשים וא"כ שפיר מוציא האישה אף שכבר יצא, או דלמא כשם שהנשים לא נכנסו בכלל ערבות כך לא קיבלו האנשים ערבות בשביל נשים, ושאר ב"ח יצאו. (ובספרו צ"ח (ברכות כ: ד"ה נשים בבהמ"ז) נקט שנשים אינן בכלל ערבות כלל). ודעת המוצל מאש

(סי' יב), החק"ל (סי' מח דף פב ד"ה ומ"מ, ועיי"ש ד"ה ושם ראינו), המקור חיים (סי' יז בהגה שניה), הישעו"י (סי' קפו סי' ק) והבית שלמה (סי' יד ד"ה ואין לומר) שאינן בערבות כלל. והחת"ס (על השו"ע סי' רעא על המ"א סי' ק) תלה הדבר במח' ראשונים.

מעתה לפי הסוברים שאיסור מסייע תלוי בערבות יוצא דנשים שאינן בכלל זה אינן בכלל איסור מסייע לדבר עבירה. וכן מצאתי למהר"ש (ידעת תורה וי"ד סי' נו סי' ק נד) ולגר"פ על הרס"ג (שם עמ' 414 טור ב) שכת' להקל מהאי טעמא לענין "ולפני דלפני" היכן שיש חשש שימכרו לאישה משום שאיסור זה תלוי בערבות (והארכנו בזה ב"ד בגליון קמ"ח). ובמנחת אלעזר (ח"א סי' ג) נקט שלכו"ע איסור מסייע הוי משום ערבות. וכת' בנו בהגהות שם דה"ה למ"ד דנשים אינן בכלל ערבות אינן בכלל זה. אולם בקהילות יעקב (ע"ז סי' ד אות ב) כתב שאפי' מי שאינו בערבות חייב לאפרושי את חבירו מאיסורא מדין מצות תוכחה, ועיי' מפקדי על לפני דלפני. וכן מבואר במהר"ם שיק (מצוה רלג אות ג), ועיי' בקובץ הערות (סי' ח אות ח). (ועיי' עוד בגליון ק"ב שהארכנו עוד בזה, והבאנו סוברים שחובה לאפרושי מאיסורא ומצות תוכה תלויים בערבות, ואבמ"ל).

שו"מ שכדברינו כת' הצי"א (ח"ט סי' יז פ"א) מה"ט התיר לאחות לתת בשבת פנקס איירא על הנעשה בטיפול בחולים לרפוא אף שחשוד לכתוב בו אף בדריש שאין בהם משום פקו"י (ועיי"ש בלאחות ביה"א ק"א כמעט להשתמש מזה וצפוייה לפיטורין, ולכן בהמבא צד היתר בזה יש מקום שפיר להורות להתיר זה, וכנ"ר גם לר"ד הדבר שיבוא הרופא לחונן ע"י"כ בודאות את השבת). ועיי"ש שהביא בשם שו"ת יד רמה (וי"ד סי' קא) שנקט דכיון דערבות בנשים אינו אלא ספק, באיסור מסייע דרבנן דינן לה לקולא. ואע"פ שלמעשה נראה דקשה להקל בזה מ"מ בשעת הדחק גדול יש מקום לצרף צד זה להקל.

ה. להפסיד עבודתו ע"מ להינצל מאיסור לפני"ע

מיהו במקום שיש משום לפני"ע או איסור מסייע חייב להימנע מהדבר, ולכאורה אף אם מחמת זה יפסיד פרנסתו, דהרי מצינו ברש"י (ב"ק ט: ד"ה מהא) בשם הראב"ד הובא בב"י (א"ח סי' תרנז) דחייב אדם לתת כל ממנו ע"מ שלא לעבור על ל"ת. וכן הוא בר"ן (סוכה טז: בר"ר"ף), וכן פסק ברמ"א (א"ח סי' תרנז וי"ד סי' קנו טע"א) דלא כהמהר"י (סי' קנו) הובא בביאור הגר"א (וי"ד סי' קנו אות ח) דס"ל דאינו חייב, ועיי' משי"כ על דבריו בחלקת יואב (ד"ה אוסע ע"ז). ועיי"ש בהגהות רע"א (וי"ד סי' קנו), בפמ"ש (שם סי' ק) ובח"ח (לשחי' כלל א בבמ"ח אות ז) שאף באיסורים דרבנן הדין כך. ועיי' בזה בגליון כ"ה.

אלא דיש לדון בזה לענין איסור מסייע, שהרי מצינו שהוא קיל משאר לאווין, דבשעת הגזרה אמרין יחרג ואל יעבור, ועל לפני"ע אמרין יעבור ואל יחרג כמו פסק הרמ"א (וי"ד סי' ע"פ ר"ן) (פסחים ו: בר"ר"ף ד"ה ח"ף) הובא בדרב"מ (סי' א אות א) הואיל ובלאו זה כלולים גם שאר מצוות, יכול לעבור. וא"כ אפשר דאף אי"צ להינצל ממנו ע"מ להינצל מאיסור זה, והי"ה שא"צ להפסיד עבודתו עבור זה, ד"ל שהדבר בכלל הפסד גדול (ואין הדבר בכלל מניעת רווח) וכמו שמצינו במהר"ש ענגיל (ח"ד סי' עג) דהפסד עבודתו בכלל הפסד. וכעין זה כת' בערוה"ש (סי' תקלט אות טו), וכן פסק השש"כ (פס"ז אות יא).

והעירוני מהמהר"ל ד"סקינן (קו"א סי' קמה) דלאו דלפני"ע אם הלה אונסו בממון שרי, וקצת דוגמא לזה משי"כ ב"י"ד סוסי שלי"ד דאין אדם מחויב להוציא ממנו להפריש חברו מן העבירה בכפייה, ע"כ. ובצי"א (ח"ט סי' לג אות ח) כת' דכיון דכבר הכירה החת"ס בגליון א"ח (א"ח סי' ע) כהסוברים שזה לא נאמר על לאו שאין בו מעשה, וכן לפני"ע יש סוברים שהוא נקרא לאו שאין בו מעשה, כהח"ינ"ד, כמובא בשו"ת (מ"ט ב"ד כלל כח), וא"כ אליבא דידהו אין על לאו זה חיוב להפסיד כל ממנו כדי שלא יעבור עליו מכיון דדינו כלאו שאין בו מעשה. ועיי"ש שכת' שמה"ט בני"ד אי"צ להפסיד עבודתו.

אלא דדעת הגרי"א זצ"ל (נשי"א ח"מ סי' תכה הגה ע"ז 39 עמ' קפ) שבאופן שהדבר הוא חלק מעבודתו השגרתית וממילא יחזור על אותה עבירה פעם אחר פעם, חייב להפסיד פרנסתו כדי לא לעבור אפי' פ"א, ע"כ. ומ"מ לפי המבואר לעיל בד"כ אין איסור לפני"ע ולא מצינו.

ו. לצורך הצלת האם

ומשי"כ שבמקום לפני"ע אסור ע"פ דין התורה לגרום מיתת עובר אף של עכו"ם, היינו כשאין סיבה רפואית, אולם באופן שיש משום חשש פקוח נפש לאם וכיוצא בזה שרי כמבואר במס' אהלות (פ"ז מ"ו). ואף בעכו"ם נוטים תוס' (סנהדרין נט: ד"ה ליכא) להתיר. ועיי' במנ"ח (מצוה רצו אות ו) שמתפק מה טעמא שבי"ח חייב מיתה על עובר, האם משום דלגבי ב"ח חשיב עובר נפש ממש, או דלמא באמת אף לב"י לאו נפש הוא כמו דלישראל לא מקרי נפש, ורק דהוי גז"ח"כ מקרא דשופך וכו' באדם דמו ישפך, דחייב מיתה ע"ז. ונפ"מ באשה בת נח המקשה לילד, אי מותר לה לחתוך העובר קודם שיצא ראשו. ועיי' בשו"ת כח שו"ת (סי' כ מד"ה ולטעמו דהש"ח) שפשט ספק זה בצד הראשון ועיי"כ כת' דמותר לעשות הפלה אפי' ע"י רופא עכו"ם לצורך הצלת אמו, עיי"ש עוד. והביאו הצי"א (ח"ב סי' ב ד"ה ג אות ג), וכן מבואר באג"מ (שם). ועיי' במנחת אברהם (וי"ד ח"ב סי' טז). וכן מהר"י"ט (ח"א סימן צט) כת' דכיון דאיבוד נפשות אין כאן דאפי' בישראל נפלים לאו נפש הוא, ועיי"כ מפני צורך אמו מותר להתעסק עמהם בזה כיון שרפואת אמו היא, עיי"ש. ומ"מ בכל כגון דא יש לשאול שאלת חכם.

מסקנא דינא

העולה לדינא, הנאלץ לעבור על איסור לפני"ע מחמת עבודתו ואם לא יעבור יפסיד פרנסתו, פעמים שהאיסור נדחה, וישאל שאלת חכם. ובאופן שהדבר הוא חלק מעבודתו השגרתית וממילא יחזור על אותה עבירה פעם אחר פעם, יש אומרים שבכל אופן חייב להפסיד פרנסתו כדי לא לעבור אפילו פעם אחת.

וההלכות קטנות (ח"א סי' קכ"ב) כת' דמסתברא דהא דמרבין אחיך הגדול, היינו דוקא האח הגדול אשר שכנס במקום אביו, דהוא אב לכולם. אבל שם האחים שתחתיו כולם שווים, ולא אמרין דכל הגדול מתברו קודם.

וכ"כ בבית לחם יהודה (סי' ר"מ סי' י"ב) בשם כוונת הא"ח. והוסף דכ"ש דליכא האי דינא באחותו הגדולה מהאי טעמא.

וכיוצ"ב כת' בשבות יעקב (ח"א סי' ע"ז) דליכא חיוב לכבד אחותו הגדולה. תדע דרא"ש ל"ף דחייב לכבד אחיו מאמו משום דיעקר היריבו כתיב גבי ואת אמך, ומשמע דאי לא הכי אין להוסיף חיוב מסבא. ואף אם תרצה לדרוש טעמא דקרא כמבואר קצת ברמב"ן בהשגותיו דהוא בכלל כבוד האו"א לנהוג כבוד בבנם ואמו, וא"כ שוהא ממני שכבוד וגדולת אביו ואמו יורש בנם הגדול להניח לו כתרם, על כן מחוייבים אחיו לכבדו כי לו משפט הירושה בכבוד וגדולה של אביו. וא"כ בת ל"ף כל זה. ומטעם זה יפה פסק הלכות קטנות דאינו מחוייב לכבד אלא אחיו הגדול הראשון ולא השני אפי' גדול ממנו בשנים.

האם מענין בשבות הרא"ש יראה דמעיקרא כתב בסתמא "דע לך כי כמו שחייב בכבוד אמו כמו בכבוד אביו כך חייב בכבוד אחיו הגדול מאמו כמו באחיו מאביו", והדר הביא דברי הבריתא דדריש לה מואת אמך לרבות אחיו הגדול. וי"ל דאף אי לא אשכח האת טעמא דרבייה הוי ל"ף לה מסבא. ואדבריה דיש להוכיח מדבריו דלא כדברי השבות יעקב, מדכתב ברישא כדבר פשוט דחייב אף בכבוד אחיו הגדול מאמו אע"פ שבו ל"ש משפט הירושה.

ואף מדברי הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות (פרש ש"ג) נראה דאין לחלק בין אחיו הגדול הראשון לשאר אחיו הגדולים. דהא כתב "שהוא גנאי להם שיתבון תולדותיהם והם מצטערים בזה הרבה ונהגו כל האנשים לייסר בהם לנהוג כבוד בגדוליהם". והאי טעמא שייך אף בשאר אחיו הגדולים. ויש לומר דה"ה לענין אחותו הגדולה.

וכבר העיר בזה הברכ"י יוסף (סי' ר"מ סי' י"ז). והוסף עוד שם דבשעת המצוות מבואר להדיא דחייב כבוד האה הוי לכל אחיו הגדולים. ומשמע מדבריו שם דהאי אחר מיתת אביהם. וכן שיש חיוב לכבד אחותו הגדולה. ולפני הבית לחם יהודה היתה נוסחא מוטעת. והסיק לדינא דחייב האדם לכבד לכל אחיו הגדולים ממנו הן זכרים והן נקבות ואף לאחר מיתת אביהם. דהכי משמע לפי הפשט שתמונת דברי הפוסקים ולפי חכמת האמת מדברי רבינו הא"ח.

ועוד יש להעיר על דבריהם מדברי הבנימין זאב (סי' ר"מ) המובא בד"מ (סי' ר"מ סי' ו) דשקיל וטרי בגוונא דהאח הקטן ת"ח האם מחוייב בכבוד אחיו הגדול ממנו, אע"פ דגדול להדיא בתשובתו דאירי התם בדאיכא אח הגדול משניהם. ואף הד"מ שהשיג על דבריו מתשובת הרא"ש (כלל סי' ס"ז). לא העיר מידי על דבריו מהא דאיכא אח הגדול משניהם.

וכבר עמד בזה החק"ל (וי"ד - שו"ת ח"א"ח סי' ז), וכת' דדברי ההל"ק והשבות יעקב תמהים, והעיקר שיש חיוב בכל האחים וגם בנקבות, וכמ"ש הברכ"י.

ועיי"ש בחת"ס (ח"ו סי' כ"ט) דהשואל כת' דחייב לנהוג כבוד באחיו הגדול ממנו בשנים אפי' אינו פטר רחם לאמו ואינו פטר לנחלה. ושכן משמע מתשובת הרא"ש שכת' דאין מאמו חייב לנהוג בו כבוד. והשיג על הבלח"י וההל"ק, והשיב לו החת"ס דיפה כת', ושכל דבריו כחוויתן ממש נאמרו על ספר ברבי. ועי' העולה לדינא - חייב אדם בכבוד אחיו הגדול בין מאביו ובין מאמו. ומשמעות השו"ע ושאר פוסקים דחייב בכבודו אף לאחר פטירת אביו ואמו. ונח"ה הפוסקים אם היינו דוקא באח הגדול מכל האחים, או אף באחיו הגדול ממנו בשנים ואחותו הגדולה. וכיון דבפשוט חיוב כבוד אחיו הגדול הוא מדאורייתא מן הראוי להחמיר בדר.

פניני מופר

עניני שבת קדש

מעודה שלישית (ז)

"רעוא דרעוין" ע"ש שרצוני ית' להטיב - "זמן מנחה ושבט וסעודה שלישית נקראים בלשון הז"ל רעוא דרעוין - רצון הרצונות...

הנה הבריאה וכל אשר בה נמצאים במציאות מפני שכן הוא רצונו ית' על כל דבר שיהא כן וכך. נמצא שתעולם, שהוא מיוגון בריאים שונים ומשונים, ודרכי השגחה מתפרטות לריבי רבבות פרטים, הוא מיוגון רצונות שונים ממנו ית'...

ואמנם אם נרצה לחפש בכלל הרצונות הרבים, האם יש רצון אחד כללי שהוא סיבה לכל הרצונות שממנו יצאו כולם, על זה אמרו חז"ל (ברכות ס:) - כל דעביד רחמנא לטב עביד, היינו, רצונו ית' להטיב הוא הרצון הפנימי והנשמה לכל הרצונות, וממנו יצא עולם ומלואו על כל התפרטותו האין קופית, והכל מכח הרצון הכללי להטיב.

נמצא שההטבה, היא "הרעוא דרעוין" הרצון שהוא הסיבה לכל הרצונות...". (שבת מלכתא עמ' קשא)

נערך ע"י מהר"ם סדרת "עבודת המועדים"